

4. Renesance v Evropě a českých zemích

Dobře znát teorii. 14.-16. století. příznaky v Itálii koncem 13. stol. Mnoho proudů, všechny pštre proti středověku. Obrat od Boha k člověku.

Vznik 13.-14. stol. vš kde. Měšťanstvo bohaté hybnou silou společnosti. Mecenáši umělcům, co studovali náhle populární antiku. Přírodní objevy (G, K, B). Důvěra ve vědecké poznání, lidský rozum. Nové obzory (za mořem). Objev knihtisku (do r. 1500 inkunábule). Začátek reformace, Luther (1483-1546). Inspirace antikou. Pojem Vasari. Racionalismus. Antropocentrismus. Humanismus: rovnost lidí před Bohem, člověk individualitas vobodná a zodpovědná, racionální. Ad fontes.

Itálie

Dante Alighieri (1265-1321)

Na prahu renesance - obdivem antiky a vírou v člověka.

- Božská komedie (1306) - duchovní epos, prožitek lásky a stesku po Beatrici. Z hvozdu s Vergiliem, do očistce s Beatrice. Oslava božské autority a Beatrice (zbožštění). Komédie tehdy - vše končící spásou. Trichotomie, dualismus.

Francesco Petrarca (1304-1374)

Laura inspirátorka milostné poezie.

- Zpěvník (Sonety Lauře) - na staletí vzor evropské lyriky. Sonety. Hluboký cit, nespoutané žánzky naráží na tuhý středověk.

Giovanni Boccaccio (1313-1375)

100% humanista, energická touha po životě. / na smrtelné posteli se toho zřekl, vzhledem k myšlence posmrtné odplaty / Znáť děj. Otevřeně o erotice.

Niccolo Machiavelli (1469-1527)

Spisovatel a politik.

- Vladař (1513) - absolutní monarchie. Silný racionální jedinec, cesta z úpadku v diktatuře. proti papeži i císaři. Nezávislost politiky na etice - tzv. machivelismus (účelsvětí prostředky).
- Mandragor - společenská satira (zesměšnění dosud zásadních hodnot), víra v nový život, jeho krásu a přirozenost. Comedia erudita.

/ Ludovico Ariosto (1474-1533)

- Zuřivý Roland - tradiční látka zpracovaná v reensančním duchu. Epos.

/ Torquato Tasso (1544-1595)

Pozdní reensance.

- Osvobozený Jeruzalém (1580) - o řížové výpravě. Nadpřirozené motivy.

Francie

Francois Villon (1431-1463)

První prokletý básník (rozmanité životní osudy). Básník středověku, ale životem patří rensanci.

- Odkaz (Malý testament)

- Závěť (1462, Velký testament) - z prosteřdí pařížského podsvětí, hospod, paláců; výsměch všem, i sobě; omlouvá se nepřítzní osusu. Francouzské balady.

Francois Rabelaise (1494-1553)

- Gargantua a Pantagruel (1532) - román inspirovaný lidovu látkou o obrech otci a synovi na cestách. Komplexní satira všeho, co utiskuje přírodu a lidskou přirozenost (memorování scholastiky, katolické askezi, rytířském bláznění, mnichům atp.).

Michel de Montaigne (1533-1592)

Myslitel ovlivnil filosofy 17. a 18. stol. Pojem eseje.

- Eseje (1580) - volné úvahy o životě., v centru sám autor. Nabídl sebe samého za předmět a námět. Smysl života hledán ne u Boha, ale včlověku samém. Subjektivita a psychologie.

Nizozemsko

Erasmus Rotterdamský (1466-1536)

Říká se občas, že největší humanista doby. Všestranně aktivní, respektován zaživa.

- Chvála bláznovství (1511) - satira na celou společnost. Paní Bláznivost dokazuje svou všudypřítomnost a nadvládu (pozitivní jev).

Španělsko

Dobytí Granady, objevení Ameriky, připojení nizozemska, nástup habsburků. Nejmocnější stát Z Evropy. renesance pod vlivem katolické církve. 14. a 17. stol. zlatý věk.

Rytířský román - prozaické zpracování středověké epiky, složka dějová nad etickou, fantastický svět. Např. rytíř Amadis. Parodováno v Donu Quijotovi.

Pikareskní román - (pícaro = šibal) raný dobrodružný román. Potulující se šibal nastavuje satirické zrcadlo. Vliv na realistický román.

Miguel de Cervantes Saavedra (1547-1616)

Dobrodružný život, armáda, otroctví, celoživotní bída.

- Důmyslný rytíř Don Quijot de la mancha (1605, 1615) - původně satira a směšnost, pak kontrast čistého světa fantasy a realitou - směná je zkažená společnost. Znáť děj. Rocinanta, Dulvinea z Tobosa, Sancho Panza.

Literární typy (Don Quijot, Sancho).

Lope de Vega (1562-1635)

Dramatik zlatého věku a idol národa. Odmítl komedie/tragédie, tři jednoty.

Vznikla španělská komedie (= mísi se komika s tragikou). Komédie pláště a dýky - intriky, morální konflikty (rodinná čest atp.).

- Fuente Ovejuna (Ovčí pramen) - znáť děj.

Anglie

Geoffrey Chaucer (1340-1400)

První velký anglický básník. Poslední básník středověku a první novověku. osobně s italskými esy. Realistický náhled, humor, láska.

- Canterburské povídky - znáť děj.

Alžbětinské drama

Na Ostrovech nejrozvinutější druh drama. Poslední čtvrtina 16. a začátek 17. stol. Podpora Alžbety I.

William Shakespeare (1564-1616)

Nejspíš největší novodobý dramatik. 37 her, u nás většinu J. V. Sládek. Poselství her přetrvává, řada literárních typů. V 18ti ze Stratfordu do Londýna, úspěch, Globe Theatre, po 20 letech návrat domů; populární zaživa.

I. období - renesance; veselohry, historické a Romeo a Julie.

Zkrocení zlé ženy, Sen noci svatojánské, Mnoho povyku pro nic. Ženy zobrazeny protikladně ke středověkým (zdravá dravost, optimismus).

- Jindřich IV., V., VI., Richard II., III.

- Romeo a Julie - znáť děj. Verona, Montekové - Romeo, Kapuleti - Julie. Merkurio zabít, Romeo zabíjí Tybalta. Nuceně s Parisem ne, mnich Vavřinec, Romeo Parise, sebe, Julie taktěž. Mír

II. období - optimismus pryč (neuskutečnění ideálů), zklamání a pesimismus; tragédie.

- Hamlet, králevic dánský (1601) - Na Elsinoru otcův přízrak králevici prozradí svého vraha bratra Klaudia. Hamletem náhodná smrt Klaudiova komořího Polonia, dceru Ofélii Hamlet miluje. Laertes (bratr Ofélie) boj s Hamletem, ten otráven vítězí. Nešťastná smrt matky Laerta, zabíjí Klaudia, Hamlet zabráni sebevraždě věc objasnivšischopeného Horatia.

- Othello, mouřenin benátský (1604) - Othello tajně s Desdmonou, závistivý a z nevěry podezřívající pobočník jago s ženou Emílií. Jago hra intrik, vzbudí iracionální žárlivost Othella, zabíjí Desdemonu. Jago udán Emílií, zabije ji. Othello zraní Jaga a zabije se.

Nepravdivé pochyby o Shakespearově autorství.

V díle věděni celé tehdejší společnosti.

Rozvíjí dramatické zápletky, vzrušující situace, nadčasové osobnosti (novodobá inddividua!).

Sonety - blankvers. Opomenuty.

Christopher Marlow (1564-1593)

Bouřlivý osud vynikajícího dramatika. Nebýt předčasné smrti, měl by WS soupeře.

- Doktor Faustus - první uvedení Fausta na scénu.

Dodatky

Utopie o spravedlivé společnosti:

Thomas More (1478-1535)

- Utopia (1516) - Popraven za velezradu.

Tommaso Campanella 1568-1639)

- Sluneční stát - 27 let žalář

Michel de Notre Dame (Nostradamus; 1503-1566)

- Centuries (1558) - okamžitě populaturu předpovědí - pravdivou - smrti

Francouze JIndřicha II. v souboji.

Pojmy

Blankvers (čistý věřš) - nerýmovaný pětistopý, Shakespeare a celá Anglie. Přináší mluvu celé Anglie.

Francouzská balada (Villonova) - 3 strofy, 4. polovic veršů, každástrofa refrénovitý poslední verš.

Novela - krátká próza spřekvapivým obratem. Základ novodobého románu.

Sonet (znělka, sonetto = jemný zvuk) - dva kvartety, dva tercety.

Renesance a humanismus u nás

Díky husitům zpředen kulturní vývoj o sto let. *Měla* našlápnuto po bok italské a španělské. Česká reneance 15./16. stol. je střetáváním s nedůvěrou, husitskou ideologií a vlivem gotiky. V 16.stol. se nemluví o renesanci, ale o čs humanismu, který jako složka renesančního úsilí zde ano.

1471-1526 Jagellonci, oslabení krále i měst, síla šlechty. 1526

Habsburkové. Majestát Rudolfa II. 1609 určitá náboženská svoboda víry.

Neusálé střety evangeliků a katolíků. 1618 stavy proti Habsburkům. 1620.

Humanismus: úbytek poezie, rozvoj naučné prózy. Poezie příležitostná (gratulace atp.).

Hynek z Poděbrad (1452-1492)

Jediný renesanční autor. Syn Jiřího z Poděbrad, přeložil část

Dekameronu. Vnímán jako hříšník (*dílo nejnemravnější a nejneucudnější*)

- Májový sen - ve snu přijde milá, ale nestihnou to před probuzením.

Latinský humanismus

Jan z Rabštejna (1437-1473)

- Dialogus (1469) - rozmluva o politice Jiřího z Poděšbrad.

Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic (1461-1510)

Z hradu Hasištejn ze své knihovny dopisuje si se všemi humanisty světa, v Čechách bez vlivu.

- Žaloba ke sv. Václavu na mravy Čechů (1493) - moralizující báseň, mravní úpadek zejména rozmařilé šlechty.

Jan Skála (Dubravius; 1486-1553)

- Rada zvířat (1520) - rady Ludvíku Jagellonskému. Smil Flaška - Nová rada.

Jan Campanus Vodňanský (1572-1622) - ve winterově Mistr Kampanus.

Národní humanismus

Nejdříve překlady z antiky a humanismu (důkaz schopností).

Viktorin Kornel ze Všehrd (1460-1514)

Formulace programu čs humanismu, zakladatel.

- Předmluva (1501) - program: č'Čech má psát česky, chvála češtiny, závazek pokračovat.

- Knihy devatery - právnický o šlechtě nad městy (špatné). vzápětí Vladislavské zřízení zemské.

Jan Blahoslav (1523-1571)

- překlad Nového zákona (1654) - spoluzaložil novou spisovnou češtinu

- Akta jednoty bratrské - soubor materiálů Jednoty. 1580 tisk Bible

Kralické (NZ + zbytek od dalších bratrů) - nadlouho vzor spisovné češtiny.

Zlatý věk čs literatury ke konci 16. stol. (doba Veleslavínova)

Daniel Adam z Veleslavína (1546-1599)

Reprezentant če literatury, za života velmi respektovaný, byť jediné vlastní dílo (Kalendář historický). Po melantrichovi nakladatelství, pomohl kodifikaci češtiny (překlady a vydávání významných knih, předmluvy).

Václav Hájek z Libočan († 1553)

Legenda čs historiografie.

- Kronika česká (1541) - bestseller + faktografie nekvalitní = historická beletrie. Po staletí jediný pramen minulosti.

Cestopisy

Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic (1564-1621)

Renesanční osobnost, jeden z 27 pánů. Cestopis do Benátek a do země Svaté.

Další

Jan Jessenius - první veřejná pitva u nás.

Historie o bratru Janu Palečkovi - šašek Jiřího z Poděbrad. Populární také Enšpígl, Ezop.

Knížky lidového čtení - drobná zábavná próza. Interludia - frašky mezi akty dramatu.

Kancionál - systematický liturgický zpěvník.

Misomusové - nepřátelé múz.